

Preek

Zondag 3 juni 2018, 10.00 uur (1^e na Trinitatis)

Voorganger: ds. Bert de Wit

Schriftlezing: Job 1

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

‘Zou Job werkelijk zonder reden zoveel ontzag voor God hebben?’

Volgens mij is dat de hamvraag, de vraag die centraal staat in het boek Job. Vaak wordt gedacht dat in het boek Job het probleem van het lijden wordt behandeld. Maar er wordt geen probleem behandeld. Dat doet de filosofie, of de theologie - die analyseren en verklaren. Het boek Job verklaart niet, maar vertelt een verhaal.

Een verhaal waarin alles nogal overdreven wordt voorgesteld: Job is niet zomaar een rijk man, hij is stinkend rijk, de rijkste man van het Oosten. Ook wat hem overkomt is niet zo'n beetje narigheid, het is de grootste rampspoed die een mens zich kan indenken. En in zijn reactie op dit alles is Job niet 'best wel flink', maar werkelijk onvoorstelbaar vroom.

Het verhaal van Job is als een karikatuur, waarin alles wordt overdreven. Maar juist in die overdrijving komt waarheid aan het licht. De waarheid waar naar wordt gevraagd is, of Job zonder reden ontzag heeft voor God. Dient hij God alleen om wie God is? Of zit in de godsdienst van Job ook een stukje eigen belang? Dient Job niet ook een beetje zichzelf door God te dienen? Dit zijn interessante maar ook riskante vragen. Het is vooral riskant om die vragen in een kerk te stellen, aan mensen die juist bezig zijn met hun wekelijkse godsdiensttoefening.

Voor wie doen wij dit eigenlijk? Voor wie doen wij aan godsdienst? Gaat het ons echt alleen om God? Hebben wij werkelijk geen bijbedoelingen? Hebben wij werkelijk zonder reden zoveel ontzag voor God?

De waarheid kon wel eens ongemakkelijk zijn voor ons. Ik vind die vraag al ongemakkelijk. Alsof je voor de rechter in het beklagdenbankje staat. De openbare aanklager vraagt naar je motieven. ‘Waarvoor doe je het eigenlijk allemaal?’

‘Waar is die godsdienst van jou goed voor?’

‘Wat had je gedacht daar mee te bereiken?’

‘Heb je echt God lief om wie Hij is? Heb je God lief boven alles?’

Of dien je God omdat Hij zo goed voor jou is?’

Dit is ongemakkelijk, omdat er iets wordt gevraagd waar ik niet aan voldoe. Ik dien God niet alleen om wie Hij is. Ik heb God niet belangeloos lief. Het lukt mij niet om mijn eigen belangen helemaal los te laten. En terwijl ik dat zeg, besef ik dat mijn eigen belangen tussen God en mij instaan. Ik kan niet tegelijk God en de mammon dienen. ‘De mammon’ staat voor ‘mijn eigen belangen’. Ik ben Job niet!

Zou Job dan wél zonder reden zoveel ontzag voor God hebben?

In het verhaal wordt die vraag gesteld aan God. Nota bene: door de satan!

Daar sta je toch wel even van te kijken.

Het verhaal is net begonnen en het drama verplaatst zich naar hogere sferen. Ineens bekijken we de aarde vanuit hemels perspectief. Straks keren we weer terug naar de aarde. En zo wisselt het gezichtspunt in de eerste hoofdstukken steeds, van de aarde naar de hemel en weer terug. En zo wordt in het hele boek Job geworsteld, om het gezichtspunt van de aarde en van de hemel met elkaar te verzoenen.

In de hemel klinkt de vraag: 'Hoe eerlijk is Job tegenover God?'

En op aarde klinkt de vraag: 'Hoe eerlijk is God tegenover Job?'

Hemel en aarde zijn met elkaar in gesprek. Daarbij gaat het niet om wie er gelijk heeft – Job of God. De inzet is dat die twee elkaar weten te vinden.

Het verhaal voert ons dus mee naar de hemel... en wie komen wij daar tegen?

Satan!

Wie had dat gedacht? Hoe komt die in hemelsnaam in de hemel? Dat is wel de laatste die je hier zou verwachten!

Wij kennen de satan als degene die Jezus in verzoeking wilde brengen. De duivel, wordt hij dan genoemd, de Boze. Maar in het Oude Testament betekent het woord 'satan' vaak niet meer dan 'tegenstander'. Iemand die tegenspreekt. In het verhaal van Job is de satan een soort openbare aanklager.

De hemel wordt voorgesteld als een oosters paleis, met God als een koning op zijn troon en met hemelse wezens als zijn hofhouding rondom hem. In het oude Oosten was de koning ook de hoogste rechter. Satan is in het verhaal de tegenspeler van de rechter. En Job is de verdachte, al weet hij van niets.

Het is trouwens God zelf die over Job begint. Je krijgt wel een héél menselijk beeld van God, alsof Hij loopt te pochen op zijn onderdanen.

'Heb je op Job gelet?' - vraagt God aan de satan. 'Heb je gezien hoe rechtschapen en onberispelijk hij is? Hoe hij God vereert en dient en het kwade mijdt?'

God is apetrots op Job. Job is een mens die aan zijn verwachtingen voldoet. Hij is het levende bewijs dat de schepping niet mislukt is. De mens heeft de vrijheid gekregen om God te dienen, of niet. En moet je kijken: Job doet het! – Dus het kan!

'Ja, ja', zegt de aanklager. En dan stelt hij zijn ongemakkelijke vraag. Een vraag waarmee hij God in het hart treft: 'Zou Job werkelijk zonder reden zoveel ontzag voor God hebben?'

Is het echt oprechte trouw, of is het toch eigenbelang? Heeft God echt een reden om blij te zijn met Job, om trots te zijn op hem? Kan God met recht tevreden naar zijn schepselen kijken?

Of is die hele godsdienst van mensen gericht op hun eigenbelang?

Gaat het in hun godsdienst helemaal niet om God?

Zijn de mensen er niet allemaal op uit om iets van God gedaan te krijgen?

Zou er één mens te vinden zijn die werkelijk belangeloos gééft om God?

Als dat niet zo is - wat moet God dan eenzaam zijn! Oneindig eenzaam, temidden van zijn schepselen. Zo eenzaam als Adam in de hof van Eden, voordat hij een tegenover vond.

Die vraag ráákt God, want God zoekt óók een tegenover. Moet Hij blij zijn met de aandacht van iemand die alleen iets van Hem wil? Iedereen wil wel een vriendje wil zijn van de miljonair of de minister, maar wat hebben die aan zulke vrienden? Wat heeft God aan zulke mensen?

De satan voelt dat hij beet heeft. Hij maakt het nog ongemakkelijker voor God:

'Het is niet zonder reden dat Job godsdienstig is. Hij heeft daar alle belang bij. U beschermt hem immers, evenals zijn gezin en alles wat hem toebehoort. U houdt hem de hand boven het hoofd en U hebt hem stinkend rijk gemaakt. U zou eens moeten zien wat Job doet als U hem alles ontnemt.'

De satan is een realist. Hij gelooft niet dat mensen belangeloos een ander dienen. Hij gaat uit van het beginsel: voor wat hoort wat. Volgens de satan houdt God zichzelf voor de gek als Hij denkt dat er ook maar één mens is die oprecht van Hem houdt, zonder bijbedoelingen of wat dan ook. Als God de mensen niet geeft wat zij van Hem verlangen, dan keren zij zich massaal van Hem af.

Waarom zou een mens God dienen als het hem niets oplevert?

Waarom zou een mens de schijven uit zijn knieën bidden – om genezing, om een baan, om een huis, om een beetje liefde – als dat allemaal niets oplevert?

Die godsdienst van mensen is een aflopende zaak. Je zult zien, als de mensen zichzelf kunnen redden, dan lopen de kerken leeg. Zelfs die ene mens waar God zo trots op is – die Job – die valt door de mand als je hem alles ontnemt.

En dan wordt het echt een lastig verhaal. Want het is God die vraagt om Job te beproeven.

Het is niet God die het kwaad over Job laat komen. Maar God wil wel zien of Job echt oprecht is.

Hij houdt hem niet langer de hand boven het hoofd. Hij laat hem los, in de hoop dat Job Hem trouw zal blijven.

En dan begint het gedonder. Dan volgt de beproeving: de ramspoed over Job. De onheilboden lopen af en aan. De ene jobstijding na de andere. Het is teveel om bevatten.

Als mij één tiende zou overkomen van alle ramspoed van Job – als ik één kind zou verliezen - dan zou ik al ten einde raad zijn.

De rijkdom van Job was enorm. De ellende die hem overkomt is ook enorm. Wat blijft er nu over van zijn godsdienst, zijn vroomheid?

Wat doet Job als hij hoort dat hij al zijn bezittingen heeft verloren en bovendien, dat al zijn kinderen zijn omgekomen?

Job gaat gewoon in de rouw.

Het klinkt ons misschien dramatisch in de oren, dat hij zijn mantel scheurde en zijn hoofd kaal schoor. Maar dat waren de gebruikelijke rituelen. Dat deed je ook als oma van zevenennegentig was overleden.

En wat horen wij Job zeggen? - 'Naakt ben ik geboren en naakt zal ik sterven.'

Een nogal nuchtere constatering. 'Het doodshemd heeft geen zakken.' Je kunt toch niets meenemen als je heengaat.

En zo is het.

En wat zegt die dan nog meer? - 'De HEER heeft gegeven, de HEER heeft genomen, de naam van de HEER zij geprezen'.

En de verteller voegt daar aan toe: 'Ondanks alles zondigde Job niet en maakte hij God geen enkel verwijt'.

Ik zou bijna zeggen: 'Don't try this at home'.

Je moet niet denken dat je dit ook zo moet doen.

Ik weet wel dat er predikanten zijn die deze woorden herhalen als ze bij mensen op bezoek zijn die een kind hebben verloren. 'De HEERE heeft gegeven, de HEERE heeft genomen. De naam des HEEREN zij geloofd!'

Met alle respect voor mijn collega's ben ik van mening, dat zulke predikant per direct moeten worden geschorst. Zijn we nou helemaal van God los? Denken we nu werkelijk dat God gediend is van zulke vroomheid?

Dit is nog maar het begin van het verhaal. Volgende week lezen we hoofdstuk twee. En je zou eigenlijk het hele boek moeten lezen. Want in hoofdstuk 3 klinkt Job ineens heel anders. Dan vervloekt hij de dag waarop hij is geboren en dan klaagt hij God aan voor het onrecht dat hem wordt aangedaan.

De vraag is wie er gelijk krijgt: de satan of God. Is Job eerlijk voor God, of valt hij door de mand?

Ik ga niet verklappen wat de uitkomst is. Kom volgende week maar weer terug.

Het enige dat ik nog wil zeggen is dat zal blijken, dat God nog menselijker is dan zoals Hij in dit verhaal wordt beschreven. In dit hoofdstuk is God zo trots als een kind op zijn onberispelijke Job. Later zullen we zien dat God zo liefdevol is als een Vader, als Hij Job gebutst en gehavend hoort klagen: 'Mijn God, mijn God, waarom verlaat U mij?'

Dan blijkt dat God zichzelf het meest herkend in zo'n mens die voor Hem staat in leegte en gemis. Een mens mag klagen, God zij dank!

Amen.